

A rend erőforrása: a szentgyakorlatok

Írta: CSAVOSSY ELEMÉR S. J.

Csendes, későnyári délután borul rá a Zugligetre. A 81-es villamosról sok férfi száll le a Szarvas Gábor-úti megállónál és kis közön át a Labanc-út felé irányítja lépteit. Ott, az erdő szegélyén hatalmas épülettömb ragadja meg figyelmét, melynek homlokzatára az egyszerű, de sokat mondó szó van ráírva: Manréza, Jézus Szíve férfi-lelkigyakorlatos ház. A kápolnarész homlokzatán pedig a dedikáció: Cordi Christi Regis – Krisztus Király Szívének.

Mit keres ez a férfisereg itt, ebben az épületben? Miért hívják Manrézának? Mi az a lelkigyakorlat, melynek végzésére épült ez a ház?

Gyönyörű rálátás nyílik lapos tetejéről az alatta a távolban elterülő fővárosra. Csak messziről látszanak Budapest épületei, palotái, bérházai, templomai, gyárkéményei, bankházai, nyomortanyái.

A férfiak jönnek egyesével, kettesével. Először kis cellájukba mennek és elrendezkednek, majd meglátogatják a házat és a lapos tetőről a gyönyörű kilátást. Elfelejtetni jöttek – elfelejtetni az alattuk elterülő fővárost, az üzletet, a hivatalt, a gyárat minden gondjával, sürgésével-forgásával, – de nem egy pohár borban nem egy mulatóhelyen, nem is egy kiránduláson, hanem a lelki magányban, egy lelki gyakorlaton, melyből felfrissülve, új erőt merítve akarnak visszatérni az életbe, ahonnan jöttek. Nem remetéik akarnak lenni, de mintegy a remete otthonából tisztább szemmel akarják látni a világot, hogy visszatérve a magányból, munkásabb munkásai és igazibb megismerői lehessenek az életnek.

— Mi is lesz itt velünk? – kérdi talán, aki először vesz részt ilyen ú. n. szentgyakorlaton.

— Magam sem tudom, válaszol a másik, aki maga is csak jövevény ebben az országban, még nem otthonos Manréza vilá-

gában. De meghallva beszélgetésüket, odalép egy harmadik, aki már járatos a szentgyakorlatok iskolájában, és ízelítőt ad nekik a lelki gyakorlatokról: mily szép, megnyugtató, békítő, erőt adó lesz az, amit nekik nyújtani fognak a három napon át.

Az est már ráborult a zugligeti völgyre, ezer csillag tekint le a lelkigyakorlatozókra, s csillagok fénye kezd derengeni már most is lelkükben.

Megszólal a csengő és vacsorára hív. Itt és vacsora után barátságos ismerkedés: mindnyájan egy közös célért jöttek, nem olyanért, melynek megvalósítására a világban szoktak szövetkezni az emberek, itt mindnyájan keresnek valamit, ami a földi érdekeken túl van, valami mélyebbet, valami múlhatatlant, valamit, ami nem e világból való – lelküket, Istent, az élet értelmét, az örökkévalóságot. Ez a gondolat hozta őket ide.

Ismét megszólal a csengő és a lelkigyakorlatozók csoportja a kápolnába lép. Itt megszólal a Veni Sancte hangjai és a Szentlelket hívja le rájuk.

„Jöjj, Szentlélek, töltsd be híveid szívét” – imádkozzák, éneklük, s talán soha így szíven nem találta ez az imádság a férfit, mint most, mikor először van itt, hogy háromnapos magányban számot vessen magával és az élet legfontosabb, leghűsbavájóbb, legkomolyabb kérdéseivel.

Imádság és szentségi áldás után az előadóterembe vonulnak. Csendben várnak. Belép a páter, a szentgyakorlatok vezetője. Mindenki rátekint, látni akarja azt, akinek mintegy kezébe van letéve e három napon át lelke. Ajkáról várja az első szót. Miről beszél? Lélekről, halhatatlanságról, túlvilági életről, a földi élet múlandóságáról, próbajellegéről, a vallás szükséges voltáról, életreformról: megnyitja lelki szemük előtt a szentgyakorlatok perspektíváit, programját. Az élet nagy kérdéseiről szól, azokról, melyekről talán sohasem gondolkoztak még komolyan, melyeknek talán még fontosságát, életbevágóságát sem ismerték meg. Ez a bevezető.

Reggel pontos időben felkelés, imádság, szentmise. Majd következik az első igazi szentgyakorlatos elmélkedés. A vezető a teremtésről és az ember rendeltetéséről szól. Országgyűlési képviselők hallgatják, akiknek lelke kint az életben éppen a politika napi eseményeibe merült el. Itt ismerik meg, hogy a politika érdekein túl van valami, ami még sokkal égetőbb fontosságú, mint bármely politikai vagy társadalmi probléma, van valami, aminek az életet még a politikában is irányítania kell, valami sarkcsillag az örökké-

valóság egén, melyre a politikusnak, az államférfinak, a miniszternek is fel kell tekintenie, ha az élet hajóját nem akarja zátonyra vinni, vagy örvénybe sodorni: az örök cél, az ember rendeltetése. Munkások hallgatják, akiknek örök célul csak a szocialista államot festették oda lelkük elé, akiket Marx és Lenin elvei megtevésztettek, akik szemében eddig az ég csak angyalok és verebek számára létezett. – Ifjak, tisztviselők, tanárok, orvosok, művészek és írók hallgatják: egy közös céljuk van, az ember örök rendeltetése. Ez a „fundamentum”, melyre egyedül lehet biztosan emberéletet felépíteni, emberéletet, melynek vége nem a halál ködében foszlik szét, hanem átnyúl az örökkévalóság fényébe.

Tovább szól az elmélkedés a teremtett dolgok rendeltetéséről, s mintegy pillanat alatt fellebben a fátyol, mely eddig a lélek tisztánlátását eltakarta: minden teremtett dolog csak eszköz és egyedül csak eszköz az örök cél elérésében: Isten szolgálatában és lelkem üdvözítésében. Pillanat alatt ott áll a lelkigyakorlatozó előtt életének egész rendezetlen volta, esztelensége, hiábavalósága, gonoszsága. Ez az egy elv elegendő az életreformra.

Következnek az elmélkedések a bűnről: mert hiszen életünk említett rendezetlensége a legtöbb esetben bűnbe sodor minket, maga ez a rendezetlenség is sok esetben már bűn. Most a lelkigyakorlat vezetője azt az „emberi gyengeségnek”, megbocsátható kilengésnek nevezett bűnt állítja oda hallgatói elé: mi egyetlen bűn Isten szemében és megítélésében, mi a bűn önmagában, mi következményeiben egyénre és társadalomra nézve/ a földön és az örökkévalóságban? Ezek az elmélkedések, melyeket még a földi élet múlandóságáról, a halálról, az ítéletről szóló elmélkedések kiegészítenek, a lelkigyakorlatozó tökéletes megtérésére, életének átértékelésére, „új” életre vezetnek – attól a tudattól kísérve, melyet a vezető páter mindig újból, minden legkomolyabb elmélkedés szigora mellett is hallgatói lelkébe beleönt: hogy a végtelenül irgalmas Isten a legnagyobb bűnöst is szívéhez öleli, ha az őszinte lélekkel hozzá megtér.

A folyosók az atyák cellái előtt benépesednek, a lelkigyakorlatozók egyenként belépnek a gyóntatóhoz, hogy Isten eme megbocsátó irgalmában részesüljenek. Vidámság és béke sugárzik arcukról, amikor az atyák szobáját elhagyják. A keresztségi kegyelem új fényben ragyog lelkükön és visszatükröződik arcukon. Erőt kaptak új életre, Krisztus bátor, öntudatos harcosai lettek a magán- és a nyilvános életben.

Erre a feladatra edzik, lelkesítik őket a szentgyakorlatok további elmélkedései. Fellép az isteni Vezér, a királyok Királya, Krisztus, és hív mindenkit a nagy munkára, országának felállítására az emberek lelkében, az egész nagy világon, a közéletben, a tudomány és művészet csarnokaiban, hogy az egész emberiség az Ő igazságát megismerje és földön és túlvilágon boldog legyen. Ez a nagy vállalkozás, melyre a lelkigyakorlatozók a további elmélkedésekben felbuzdulnak: államférfiak, munkásvezérek, pedagógusok, katonák, családapák, lelkes ifjak... Krisztus Király maga köré hívja az övéit, s ők követik.

Nincs harc sebek és vér, fáradság és szenvedés nélkül. Erre készíti fel a lelkeket az elmélkedés Krisztus szenvedéséről. Krisztust követni, Krisztusért harcolni önmegtágadás és szenvedés nélkül: utópia, fából vaskarika. De viszont a keresztút a feltámadáshoz vezet. Krisztus megdicsőítésében látja a lelkigyakorlatozó saját lelki s egykoron testi megdicsőülését is, látja már e földön az Egyház Golgotájából fakadó mindig új meg új feltámadást, diadalát ezer üldöző terrorhatalom, áltudomány és álkultúra, gazdasági lehetlenné tevés és politikai kisémmizés, szellemi negligálás és alattomos rágalmozás, szabadkőművesség és bolsevizmus, vérkultusz és fajimádás és a pokol összes erősségei fölött, bármilyen alakban is öltenek testet a világtörténelem színpadján. Ez ad apostoli bátorságot, erőt, lelkesedést a világi apostolok szívébe, akik a Manréza szentgyakorlatait elhagyják, akár a gyárak gépeinél állnak majd ismét, akár a közélet porondján küzdenek, vagy a bársonyszékben védik meg az Egyház és Isten érdekeit.

S mindez legvégén az istenszeretet remek akkordjaiban cseng ki, a tevékeny, az önátadásban és az Istenért vállalt munkákban megnyilatkozó hamisítatlan istenszeretben, mely a szentgyakorlatokra ráteszi a koronát.

Így hagyják el elmélkedéssel és áldozással lelkileg táplálva, az örök változatlan Isten igazságának fényében szemlélve az életet, a szentgyakorlatos házat, hogy Krisztus zászlóját kivigyék és diadalra juttassák az életben.

*

Ha egy lelkigyakorlatozó a szentgyakorlat után az elmúlt napokra s azok élményeire visszagondolna s kérdezné: Mi is volt az, ami életemet oly gyökeresen megváltoztatta, lelki irányomat oly egészen más vágányokra terelte, nehezen tudná pár szóval megmondani, mi volt az az erő, melynek oly áldásos, de egyúttal oly

ellenállhatatlan hatása alá került a szentgyakorlatokban. Mi is ez előtt a kérdés előtt állunk: Mi a lelkigyakorlatok ereje? Miben rejlik sikerüknek titka? Talán ez a szó megmondja: *Átélt valóság*.

A lelkigyakorlat ugyanis nem valami könyv, akár a leghíresebb szerzőtől is, melyet olvasunk. Nem szindarab, legyen az a lelket minden szálában a legnemesebb és legmélyebre ható katarzis által megrendítő darab is, melyet csak megnézünk. A lelkigyakorlat átélt lelki valóság. A lelkigyakorlat egy nagy embernek: Loyolai Szent Ignácnak lelkéből magából fakadt. Voltakép nagy önvalomás, de egészen más, mint Szent Ágostoné. Minden szó a könyvben egy élettapasztalat. Egészen személyes élmény és mégis személytelen. Ebben különbözik a lelkigyakorlatos könyv a Vallomásoktól. Szent Ignác saját lelki élményeit mintegy objektíválta a lelkigyakorlatos könyvben s másoknak odanyújtja, hogy ők is átéljék. Nem hogy olvassák, hanem hogy átéljék, kiki a maga lelki beállítottsága és szükséglete szerint. Ebben áll a lelkigyakorlatok ereje.

Amit Szent Ignác a lelkigyakorlatos könyvben leírt, azt maga átélte, de ebben minden ember lelki átélését megrögzíti, aki őszintén és lélekkel végzi ugyanazokat a gyakorlatokat. Szent Ignác személye egészen háttérbe szorul a lelkigyakorlatos könyvben, csak itt-ott, a képek és hasonlatok és a szavak erőteljes, tartalomdús rövidege árulják el a katona-szerzőt; s mégis mindenki észreveszi, aki ezt a könyvet olvassa, s még inkább, aki a szentgyakorlatokat végzi, hogy mindez, ami ott le van írva, átélt valóság, egy lélek eleven élménye. Maga a dolog azonban az emberi lélek egyetemes élete, Istenhez térése, a lelki tökéletesség csúcsára való törtétese. Szent Ignác után ezrek végezték a lelkigyakorlatokat, s mindenki a saját lelkét találta meg azokban. Azért voltak képesek a lelkigyakorlatok egy egész világot megújítani. A nagy egyházi reformnak bölcsője és forrása lettek a 16. században és maradtak napjainkig.

Szent Ignác a pamplonai sebesülés után Loyola várától kezdve, ahol betegen feküdt és volt ideje elmélkedni élete múltja s jövője fölött, Manrészán át, melynek barlangjában hónapokat töltött s imával, vezekléssel készült nagy hivatására, egészen teológiai tanulmányáig Párizsban, mindent feljegyzett, ami lelkében végbement. De nem naplószerű érzelmeket, felbuzdulásokat olvasunk feljegyzéseiben, a lelkigyakorlatos könyvben, hanem a lélek legmélyéig ható, a vallás lényegét érintő, az Isten-szolgálatra, Krisztus-követésre vonatkozó tapasztalatait, meglátásait s élményeit. A lelkigyakorlatos könyv

tehát nem egy napon, nem is egy év alatt, hanem az évek során át keletkezett, bár lényeges részei Szent Ignác manrézai tartózkodása után már megvoltak.

Az egész lelkigyakorlat négy úgynevezett hétre oszlik, melyet az alapelmélkedés, a „fundamentum” előz meg, ahol Szent Ignác az ember rendeltetését és örök célját s a teremtett dolgok rendeltetését tárja elénk. Az első hét az Istenhez térést tartalmazza, a második a Krisztus-követést, melyet a Krisztus Királyról szóló nagyszerű s átfogó elmélkedés vezet be s az ezt részletező úgynevezett választási elmélkedések a Két zászlóról, a Három emberosztályról, az alázatosság három fokáról szönek át. A harmadik hét, mely Krisztus szenvedésével foglalkozik, a lelkigyakorlatozó megerősítésére szolgál a tett elhatározásokban. A negyedik hét mintegy átalakítja, új színekbe öltözteti az előző hetekben megalapozott és tökéletessé lett lelki életet: a lelki öröm és az apostoli lendület motívumait viszi bele a lélekbe Krisztus feltámadása és megdicsőült földi élete szemlélésével. Az isteni szeretetről szóló elmélkedés pedig mint tetőzet borul rá az egész lelki építményre, de egyúttal életprogramot is tár fel: a tevékeny szeretet életprogramját, a cselekvésben megnyilvánuló szemlélődés örömteljes programját.

Ez a lelkigyakorlat, amint Szent Ignác lelkében megszületett, s amint minden lelkigyakorlatozó lelkében mindig újból lelki valósággá lesz. Ezerszer ismétlődik ugyanaz a lelki processzus és mindig másképp. Mert a lelkigyakorlat nem holt betű olvasása, hanem tett és élet. Ha az ember a lelkigyakorlatok könyvét pusztán olvassa, talán mint kevésbé értékes valamit félreteszi, annyira egyszerű. De a lelkigyakorlatokat nem olvasni, hanem végezni kell. Csak ez nyitja meg számunkra belső tartalmukat és érezteti velünk hatásukat. Kissé profán hasonlattal egy színházi rendező utasításaival hozhatnám párhuzamba a lelkigyakorlatos könyvet. Ezekből az utasításokból még nem láthatjuk a darab nagyszerűségét, csak ha az utasítások szerint el is játsszuk a darabot. Ilyen, a lelkigyakorlat is. Elvégzésük tárja fel előttünk igazi tartalmukat.

Vessük fel újból a kérdést: Miben rejlik voltaképp a lelkigyakorlatoknak ereje? A csoportosításban és beállításban. Nem annyira azokban a kisebb jelentőségű, inkább csak módszertani utasításokban, melyeket a Megjegyzések és Adalékok fejezetében s más oktató részekben állít elénk, bár ezek is rendkívüli emberismeretről, tapasztalatról és lelki meglátásról tanúskodnak, hanem inkább a gyakorlatoknak maguknak lényegében. És mi ez a lényeg? Az, hogy

*Pázmány Péter bíboros, esztergomi érsek.
A bécsi csász. könyvtárból.*

*P. Pray György, a magyar történeti
okmánykutatás elindítója.
L. Velice: Vázlatok.*

*Jogues Szent Izsák, kanadai vértanú.
(Az ujjakon láthatók a csonkítások.)
Rézmálynymat 1644-ből.*

*P. Fáy Dávid, brazíliai hithirdető.
Egykorú festmény.*

Xavéri Szent Ferenc keresztel.

*Borgia Szent Ferenc.
Az egri főszékesegyház művészszobera.*

P. Ricci Máté, kínai hit hirdető.

*P. de Nobili Róbert, a brahmánok térítője.
Egyházi arckép.*

*Kosztha Szent Szaniszló.
Dellini egykorú festménye.*

*Gonzaga Szent Alajos
mint királyi apród.
Festmény a bécsi Szépművészeti Múzeumban.*

*Bellarmino Szent Róbert, egyháztanító.
Római festmény.*

*Canisius Szent Péter, egyháztanító.
Hoaszu Márton festménye.*

Szent Ignác hallatlan egyszerűséggel, a főre és lényegesre egyedül tekintő összpontosítással, egyenesen és világosan, azt lehet mondani: húsbametsző, könyörtelen következetességgel tárja elénk a keresztény alapigazságokat, azoknak egész gyakorlati jelentőségét és a belőlük folyó következtetéseket is, és nem ereszti el az embert addig, amíg az ember végleges és döntő választ nem ad önmagának s Istennek arról: belátja-e, hogy ezekből az igazságokból ezek és ezek a következtetések folynak, belátja-e, hogy ezeket okvetlenül s a leghalálósabb komolysággal teljesíteni kell, s akarja-e teljesíteni azokat, igen vagy nem?

Ez és az az életed célja: ez és semmi más. Hiszed? Akkor ez meg ez következik belőle. Akkor így és így kell élned. Erről s erről örökre lemondanod. Erre s erre magad rászánnod. Súlyosan, pörölyütésként, kérlelhetetlenül pattognak a logikai következtetések: tantum quantum, közömbösség minden teremtett dologgal szemben. Még észre sem vetted, mily szörnyű sok és látszólag nagy dolog rejlik e szóban: „minden teremtett dolog” s már jön is a másik fundamentális igazság: ettől a céltól pedig elfordulni bűn, átok, öngyilkosság és rettenet, és nincs a teremtésben rettenetesebb, mint ez. És még tovább: ennek az elfordulásnak vége a kárhozzát. Nem festett, elképzelt, dantei pokol, hanem igazi, égő, élő és égető. És örök. Nem akarsz úgy-e, martaléka lenni soha? Akkor ezt és ezt kell tenned, de komolyan, végérvényesen, alkudozás és ingadozás nélkül. A fejedet le kell vágatnod, kezedet-lábadat leszaggatnod inkább, mint ezt!

Három sorban le lehet írni ezeket az igazságokat, de roppant akarat kell hozzá, hogy gyakorlatilag is megvalósítsuk és egy élet kell hozzá, hogy az ember végig híven teljesítse azokat. Itt nem szép szavakról vagy érzelmekről van szó többé, nem költeményről, nem szertartásról, nem jogi vagy tudományos formulákról, hanem kemény és elalkudhatatlan életprogramról, amelyet a természet-fölöttiségnek a mindennapi életbe való tökéletes beleillesztése s az örök igazságokba való teljes és maradéktalan elmerültség képvisel.

A szentgyakorlat második része: Krisztus. Ki Ő? és mit akar? És mit akar névleg tőlem? Melyik az a királyi út, amelyet Ő a maga számára mint legkiválóbbat választott s követett: szegénységben, alázatban, önfeláldozásban? Engem is erre az útra hív. Akarom-e követni? Milyen mértékben? És meddig? És mekkora következetességgel?

A harmadik rész lényege: a keresztút. Krisztus útja: a szen-

vedés, a kereszt és a szégyen útja. Hajlandó vagyok levonni ebből is a következtetéseket? Mik ezek? Hogyan kell azokat életem programjába beleillesztem?

A negyedik rész: a végső megdicsőülés. Az a biztos hit, hogy a végső győzelem és milyen győzelem! – a mienk; hogyha a Krisztus-követés nehéz útját járjuk, a Krisztus örök diadalában is királyfiúi részt kapunk.

Mily kevés igazság és mily egyszerű! És mégis: ezekben az igazságokban rejlik a keresztény élet és apostolkodás minden nagy-szerűsége. S éppen azért lélekbe markoló módszer a lelkigyakorlatok módszere, mert ezeket az egyszerű igazságokat a maguk közép-ponti helyzetében, megkerülhetetlen, elvitathatatlan s elodázhatatlan valóságukban tárják a lélek elé s szinte kényszerítik, hogy lásson, a mélyre hatoljon, magára alkalmazza azokat s a végső, nagy, akár vértanúi hősiességet követelő elhatározásokra gyulladjon. Ez a lelkigyakorlatok ereje.

A lelkigyakorlatoknak nincsen teológiája, mondja H. Bremond és követői. Nem tárnak elénk egy nagy teológiai igazságot, mint p. o. Krisztus titokzatos testének tanát, melyre mindent felépítenek.

Szent Ignác egészen a tett embere, ez a válaszuk, őt az elméleten túl a gyakorlat érdekli. Szent Ignác is nagyon jól ismerte Krisztus titokzatos testének tanát; de jobban érdekelte, – hogy a Krisztus-követése egyik szavára utaljunk – mikép lehetek valóságban ennek a titokzatos testnek tagja, mint az, hogy miben áll ennek a tannak elméleti magyarázata. Azért a lelkigyakorlatban, s ez épp a másik hét főfeladata, arra törekszik, hogy igazán egészen ennek a testnek tagjai legyünk, egészen a fejhez hasonlók, egészen képe szerint formáltak és átalakultak. Ezt pedig másképp nem érjük el, mint hogy magunkról, önszeretetünkről, rendetlen hajlamainkról lemondunk s az ő szegénységét s alázatát követjük fel az alázatosság harmadik fokáig. Ez Szent Ignác gyakorlati teológiája a szentgyakorlatokban. Meg kell ölni magunkban a régi ember életét (mortificatio), hogy Krisztus élhesse bennünk az Ő életét (vita vera – a Két zászló elmélkedésben.) Ez a titokzatos test dogmájának aszkétikus megvalósítása, s ez egyúttal a szentgyakorlatoknak is alapeszmeje. Ezt az átalakulást azonban csak ima és elmélkedés s az ima által nyert kegyelem segítségével lehet elérni – s ebben van a cáfolata annak az ellenvetésnek, mely a Szent Ignác-féle lelkigyakorlatos aszkézist helytelen voluntarizmussal vádolja.

*

Ha a lelkigyakorlatoknak nem annyira módszerét, átütő erejét, mint inkább közvetlen célkitűzéseit vesszük szemügyre, egy másik kérdés merül fel és vár feleletre: Mi is voltaképp legbensőbb mivoltában a lelkigyakorlat? A megtérés kiváló eszköze? Pályaválasztás? Életrendezés?

E kérdéseket már sokszor felvetették és igen különbözően feleltek rájuk. Legjobban azt mondhatnók: a lelkigyakorlat *a lényegi vallásosság iskolája*. Mily mély értelmű, sokatmondó ez a szó: *lényegi vallásosság*. Vagyis az a vallásosság, mely nem éri be a vallás külső formáival, nem éri be a pusztán vallásos érzellemmel, nem éri be azzal, hogy magát Istent-hívőnek, jó katolikusnak nevezi, nem éri be azzal, hogy a klérus igazi vagy színlelt per-tu barátja, nem éri be azzal, hogy szónokol a vallás szépségéről vagy az Egyház múlt dicsőségéről, vagy egy-egy templomi koncertet vagy vallásos ünnepélyt végigélvez, vagy talán végigunatkozik. Oly sokan nem érnek el életük végéig a vallásosság igazi lényegéig! Vannak, akik talán naponkint áldoznak, de hogy kis áldozatot hozzanak kényelmük, megszokott életmódjuk megtagadásában és módot nyújtsanak arra, hogy mások, cselédjük, alkalmazottaik, velük lakó rokonaik legalább vasárnap miséhez jussanak, erre már nem kaphatók. íme, csak egy kis példa rá, hogy mi a vallásosság igazi lényege, és mi nem az.

A szentgyakorlat tehát, úgy mondhatjuk, *életünknek a vallásosság lényegéből fakadó elvek szerinti következetes és céltudatos berendezésére előkészítő iskola*. Nem mintha csak abban az emberben volna meg az igazi vallásosság lényege, aki szentgyakorlatokat végzett, vagy hogy csak a szentgyakorlatokból meríthetné az ember a vallásosság lényegét. De a lelkigyakorlat ennek az igazi és lényegi vallásosságnak egyik legkiválóbb iskolája, sőt maga a szentgyakorlat egész felépítésében, berendezésében, mivoltában nem nyújt és nem is akar mást nyújtani, mint épp ezt a lényegi vallásosságot, mely a magot keresi, nem a burkolatot, az igazságot magát végső következményeivel együtt, nem annak külső színét.

Épp ezért a szentgyakorlat általános katolikus valami, nem különlegessége a jezsuita rendnek, habár ez, mint látni fogjuk, a lelkigyakorlatokból született meg s ebből szívja magába továbbra is éltető erejét, saját lelki életében és világra szóló apostoli működésében egyaránt.

Szent Ignác egyszerű katolikus hívő volt, mikor Manrézában a lelkigyakorlatokat végezte. Ezek tették őt a Jézustársaság alapító-

jává, de ő azokat nemcsak jezsuiták számára írta. A szentgyakorlatok, amint az már a könyvhöz írt utasításokból (annotationes) világosan kitűnik, mindenkinek való. Legjobb bizonyítéka a szentgyakorlatok általános értékének, hogy azokat nemcsak minden rangú és állású világi emberek, hanem még szemlélődő szerzetesek is nagy haszonnal végzik. Ezért szólítja fel XI. Pius pápa a szentgyakorlatokról írt körlevelében (Mens nostra) az összes állásokat és hivatásokat, hogy a kor betegségei ellen mint legbiztosabb gyógyszert használják azokat és örömeinek ad kifejezést a vallásos áhitat ama fellendüléséért, mely a lelkigyakorlatok végzéséből világszerte megindult.

„TAPASZTALATI TÉNY, mondja a pápa, hogy az egészséges katolikus aszkézis elveivel egyező szentgyakorlatos módszerek közül egyik mindig legjobban kitűnt, az Apostoli Szentszék teljes jóváhagyását ismételtelen elnyerte, a legjobb hittudósok és szentek magasztalását kiérdemelte és négy évszázadon át a szentség tömérdek gyümölcseit megtermette: a Loyolai Szent Ignác által bevezetett módszert értjük, akinek csodálatos könyve mindig úgy szerepelt és érvényesült, mint a legbölcsebb és általános szabálykönyve a lélekvezetésnek az erényesség és életszentség útján, mint kiapadhatatlan forrása a legtisztább és legalaposabb jámborságnak.”

Miért?

Mert a szentgyakorlatos könyv az egész lelki életet a legáltalánosabb és legalapvetőbb vallási elvekre építi fel. Nem is lehet a vallásos életet más elvekre, más alapra általánosságban felépíteni, mint amelyeket Szent Ignác lelkigyakorlatos könyvében lefektetett. Krisztus titokzatos teste? Liturgia? Mindennek mi a végcélja? – „Homo creatus est, ut laudet Deum Dominum nostrum, ei reverentiam exhibeat eique serviat”, az ember a végre van teremtve, hogy Istent dicsérje, tisztelje s neki szolgáljon. Ez a Szent Ignác által lefektetett alapelv a legáltalánosabb és legszilárdabb, melyből minden egyéb alap és elv szilárdságát, megbízhatóságát kapja. Benne nyer kifejezést *az Isten akarata iránti áhitat*, mely minden áhitat igazi gyökere és forrása.

A szentgyakorlatok aszkézise tehát, mely voltaképp a „fundamentum”-ból, az alapelvből folyó aszkézis, mindenkinek való. Csak a mód, hogyan valósítja meg valaki a „fundamentum”-i igazságot saját életében: milyen pályán, milyen hivatásban, milyen életmód által dicsőíti és szolgálja Istent – ez lehet más személy s személy, hivatás és hivatás szerint. De ennek a speciális hivatásnak s életmódnak felismerését, megválasztását is ismét csak a „fundamentum”-! elvek alapján szerezhetjük meg és dönthetjük el helyesen: „minden

egyéb teremtve van az emberért s hogy őt segítse célja elérésében, mely végett teremtve van . . . azért szükséges, hogy közömbösekké tegyük magunkat minden teremtett dologgal szemben”. Nem a hajlam mint ilyen dönt, hanem Isten akarata, mely az eszköznek, a pályának, a hivatásnak a célhoz való alkalmasságában nyilvánul meg az isteni akaratot követni kész emberi akarat előtt. Ezen az alapon választom az aktív vagy kontemplatív életmódot, vagy esetleg a házaseletet is, ha benne Isten akaratát felismerem.

Életem helyes rendezésének egyedüli akadálya a bűn és a bűnre való hajlandóság bennem. Azért a szentgyakorlatok aszkézise a bűnt és annak forrását, az emberi önzést a legmélyebb rejtekében is üldözi, kérlelhetetlen harcot indít ellene – ez az ú. n. első hét. Ebben is egészen általános érvényű lelki nekilendülésre találunk, mely nélkül semmiféle aszkétikus irány, a lelkiségnek semmiféle módja sem lehet állandó és szilárd s nem teremheti meg a várt gyümölcsöt, aminők a bűn gyűlölete s az önzés leküzdése, az önlegyőzés, az önmegtágadás.

A bűnös hajlamok legyűrése után Isten akaratát pozitív irányban leginkább, sőt egyedül Krisztus hú követésében találom meg. Ez a szentgyakorlatoknak további folytatása: Krisztus élete, szenvedése, megdicsőülése, mint a mi életünk mintája s példaképe. Kibontakoznak előttünk egész életében, de főleg a Krisztus Királyról, a Két zászlóról, a Három emberosztályról, az alázatosság három fokáról szóló elmélkedésekben a tökéletesség elvei: alázat és belső elszakadás, melyekből új természetfölötti élet és erő fakad. Mindez a kereszténységnek, Szent Pálnak legigazibb aszkézise, s azért szintén kivétel nélkül mindenkinek való, aki a keresztény élet tökéletességére akar felemelkedni. így látjuk ezt az Egyház szentjeinél. A szentgyakorlatok nem állítják oda mint a tökéletesség csúcsát az evangéliumi tanácsokat önmagukban, hanem Isten akaratának tökéletes követését, melynek feltétele az alázat és a belső elszakadás Krisztus példájára. Viszont rendes körülmények közt az evangéliumi tanácsok útja egyenesebb és könnyebb, hogy a nagy célt, a lelki tökéletességet elérjük, mert Krisztus is azt választotta és ajánlotta. így vezetnek végig a szentgyakorlatok a Krisztus-követésben a szenvedés titkán át a megdicsőülésig Krisztusban és fel a legtisztább Isten-szeretet magaslatára. Mindez a legtisztább katolikus aszkézis és kivétel nélkül mindenkinek való.

MISZTIKUS KÖNYV-E a szentgyakorlatok könyve? Iskola-e a misztikára a szentgyakorlatok iskolája? A lelkigyakorlatok elsősorban, mint az elő-

közé s ezt a szót kiáltotta lelkünkbe: „Engem kövessetek! így készülök fel a lelkek meghódítására, országom felállítására a földön.”

Szent Ignácnak ez a Krisztus-meglátása a lelkigyakorlatok Krisztus Király-elmékedésében adta meg a Jézustársaság eszméjét. A „maior Dei gloria”, Isten nagyobb dicsősége minden különlegesség és megszorítás nélkül területre vagy életmódra nézve, Krisztus földi országának felállítása a legtágabb értelemben, minden megkötöttség nélkül akár közös zsolozsma, akár meghatározott külső vezeklések vagy egyéb dolog által, mely ezt a legfőbb apostoli célt hátráltatná: ezt az eszmét vette fel magába Szent Ignác a manrézai lelkigyakorlatokban és öntötte át mint testbe az általa alapított Jézustársaságba. Így lettek a lelkigyakorlatok a Jézustársaság bölcsője s megmaradtak mégis az összes katolikus hívek közös nagy aszkétikus iskolája minden állás- és hivatásbeli különbség nélkül.

A szentgyakorlatok által nyerte meg Szent Ignác nemcsak eszmei, hanem történeti egymásbafűződésben is első társait: Fabert. Xaviert és a többieket, akik viszont a lelkigyakorlatok által hatottak másokra s szereztek újabb tagokat a Társaságnak. A szentgyakorlatok maradtak azóta is a Társaság lelkiségének forrásai, melyekből mondhatni az anyatejét szívják magukba már a novíciusok. Hiszen az összes gyakorlatok élén, melyekkel a Társaság újoncainak alkalmas voltát próbára teszi, ott áll a 30 napos lelkigyakorlat, melyet minden novíciusnak a próbaidő első hónapjaiban el kell végeznie. Ugyanezt a 30 napos lelkigyakorlatot végzik, de már mélyebb megértéssel és nagyobb tapasztalattal felvértelve a teológiai tanulmányok után mindazok, akik a harmadik próbaévben utolsó fogadalmaikra készülnek. És az összes rendtagok minden évben, a halálukig, 8 napos szentgyakorlatban újulnak meg és tökéletesednek a Társaság ősi szellemében, melyet az első 30 napos szentgyakorlatban magukba szívtak.

A lelkigyakorlatok voltak egyúttal a Társaság fő fegyvere is, mellyel minden állást és rendet a társadalomban megreformált és apostollá képezett fennállásának első napjaitól kezdve máig. Szám-talan pap, kolostor, sőt egész szerzetek megújultak lelkileg a szentgyakorlatok iskolájában. Maga a nép is a lelkigyakorlatok által kezdte jobban ismerni és értékelné az istentiszteletet és az egyházi szertartásokat s így Szent Ignác a lelkigyakorlatok által a liturgia terén is többet tett sok más reformátornál.

Amit Szent Ignác társai magukban tapasztaltak és átéltek a szentgyakorlatok magányában, azt közölték másokkal is. Így lettek a

szentgyakorlatok annak a nagy lelki reformnak forrása, mely a 16. század közepétől kezdve megújította az egész nyugati egyházat. Maga a Társaság alkotmánya is csak a lelkigyakorlatok szellemét önti szabályokba a szerzet belső életében és külső tevékenységében. Ez a szellem hatja át nevelését is a Ratio studiorum valláserkölcsei elveiben; a népmisziók voltaképp csak nagy közös lelkigyakorlat egész községek, városok számára. A külföldi misziók óriási fellendülése Xavéri Szent Ferenc messzeható fellépése óta a századokon át máig jórészt a szentgyakorlatos Krisztus Király-elmékedésből indult ki Szent Ignác lelkén át.

A szentgyakorlatok nyomában tízezrek mentek a tengerentúltra Jézust hirdetni a pogányoknak s ezek szenvedtek ott vértanúhalált. A szentgyakorlatok nyomában a csendes, vértelen heroizmus megszámlálhatlan hadserege lépett a maga Golgotájának útjára, életfogytiglan tartó önkéntes szegénységbe, tisztaságba, engedelmességbe, sokszor hálátlan és nehéz munkában, példaadó, nemes aszkézisben, tűrésben és lángoló szeretetben. S a szentgyakorlatok nyomában talán nagyobb belső átalakuláson ment keresztül az Anyaszentegyház, mint akár a trienti zsinat határozatai révén. Hiszen ezeknek is éltető lelke volt.

A szentgyakorlatok nyomában egészen új lendületet vett az egyházi apostolkodás, új szellem töltötte el a világiakat és papokat, a régi és újabb szerzeteket. Ma már nem is tudjuk elképzelni a mélyebb vallásos, sőt általában az egyházas életet lelkigyakorlat nélkül, s jellemző, hogy még a nemkatolikusok is kezdik lassan felfedezni, hogy valami hasonlóra, „csendes napokra” nekik is szükségük van.

Történeti perspektívában mint a szentgyakorlatokban formált nagyok vonulnak fel előttünk a katolikus ellenreformáció pápái, püspökei, fejedelmei, szentjei a Gergelyektől, Borroméi Szent Károlyoktól, Szalézi Szent Ferencektől, Ferdinándoktól, Tillyektől, bajor Miksáktól, Pázmányoktól, Báthory Istvánoktól kezdve végig a 17. és 18. századon át a mi korunk vallási megújulásáig. Mondhatni, hogy a 16. és 17. században a katolikus újjáébredés minden országban a lelkigyakorlatokból fakadt. Mit nem tett a szentgyakorlatok szelleme világszerte egyedül csak a 16-18. században a Mária-kongregációk által, melyek egészen a lelkigyakorlatokból táplálkoztak s ennek a szellemnek megtestesülése voltak a világi katolikusok között!

Ezzel a szentgyakorlatos lelki megújulással függ össze a lelki-gyakorlatos mozgalom is, mely a szentgyakorlatok végzését intézményesen biztosítja és rendszeresíti. A szentgyakorlatok szorgalmazása intézményesen leginkább a lelkigyakorlatos házakban történik. Ezeknek eszméje visszanyúl egészen Szent Ignác korába, de a mai értelemben vett első szentgyakorlatos házat P. Huby Vince S. J. alapította 1659-ben a franciaországi Vannes-ban. Példáját sokan követték s 1727-ig Franciaországban már 7, 1795-ben Olaszországban 12-nél is több lelkigyakorlatos ház állott fenn. Német vidéken nehezebben haladt az ügy. A női szentgyakorlatos házak kezdeményezője De Francheville Katalin volt, aki ugyancsak Vannes-ban 1671-ben az első ilyen női szentgyakorlatos házat alapította s a „Szent Szűz Leányai” kongregáció által, melynek alapító-nője volt, Franciaországban egymásután keletkeztek a női lelkigyakorlatos házak. A 17. és 18. században Eudes Szent János és Liguori Szent Alfonz hatalmasan előmozdították a zárt szentgyakorlatok ügyét s lelkigyakorlatos házakat alapítottak. A Társaság feloszlása után sem szűnt meg a mozgalom s ez a kor mutatja nekünk az Argentínában élő, csodálatos Maria Antónia de San José-t, aki 26 év alatt mintegy 100,000 ember részére tette lehetővé a 8 napos zárt lelkigyakorlat végzését.

A rend feloszlása és a rákövetkező francia forradalom azonban nagyon ártott a mozgalomnak s a zárt szentgyakorlatos házak új virágzása csak a 19. század második felében kezdődött meg újból. Franciaország, Belgium, Hollandia versenyeznek egymással a szentgyakorlatos házak felállításában, más országok követik példájukat. Hazánkban 1926 őszén tették le az első férfi szentgyakorlatos ház alapkövét és 1928 júniusában avatták fel ünnepélyesen; a „Manréza Jézus Szíve férfi-lelkigyakorlatos ház” nemrég ülte fennállásának 10 éves fordulóját. Ez az első magyar szentgyakorlatos ház is Isten iránti hálával ugyanolyan szép eredményeket könyvelhet el, mint aminőkről más országok szentgyakorlatos házainak története szól.*

Méltán fejezhetjük be cikkünket a szentéletű X. Pius pápa egyik szavával: „Tudja, – kérdi a pápa – mi hiányzik ma az Egyházban mindenekelőtt? Világi katolikus férfiak elitje.” S hol nevelődik, képződik a katolikus férfiaknak ez az elitje? A pápa maga válaszol:

* Azóta Jézus Szíve Népleányai Társasága – sok más tényező dicséretes vállalkozásáról nem szólva – Pécelen gyönyörű női szentgyakorlatos házat is emelt 1938-ban, mely hatásaiban versenyre kel a manrézaival.

„A szentgyakorlatos házakban. Ezek bő és kiváló gyümölcsöt teremnek. Férfiak, akik teli előítéletekkel lépnek oda be, teljesen átalakulva jönnek ki mint a példa s a tett apostolai. Hálát adunk Istennek ezért a műért és kérjük őt, adja kegyelmét, hogy folytatódjék s még jobban elterjedjen.”